

0-10 yaş aralığında çocuğu olan babaların çocuk sağlığı ve bakımındaki rolleri

Hilal Özcebe¹, Burcu Küçük Biçer², Eren Çetin³, Mevlana Yılmaz³, Fegan Zakirov³

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi ¹Halk Sağlığı Profesörü, ²Halk Sağlığı Uzmanı, ³Tıp öğrencisi

SUMMARY: Özcebe H, Küçük-Biçer B, Çetin E, Yılmaz M, Zakirov F. (Department of Public Health, Hacettepe University Faculty of Medicine, Ankara, Turkey). The role of fathers in child care and development in children aged 0-10 years. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2011; 54: 70-78.

The physical, mental and social development of children is affected by the participation of fathers in child care. This study aimed to determine the role of fathers in child care and development in the family. This descriptive study was conducted in a mid-socioeconomic level region of Ankara. The target group was mothers with children under 10 years old and presenting to the primary health care center for any reason. A face-to-face interview was conducted with 119 mothers from 2-5 February 2010. The mean age of the mothers was 30.73 (SD 5.747) and 55.4% of the mothers had graduated from high school or college. According to the information obtained from the mothers, the fathers' mean age was 33.88 (SD 5.888) and 62.2% of them had graduated from high school or college. Almost all fathers were employed in positions requiring high education levels. Most of the fathers reached in this study had long working hours (48.7% for 9-10 hours and 41.2% for ≥ 11 hours) and worked in a stressful environment (83.2%). 78.2% of the fathers preferred staying at home after work. According to the mothers' responses, 82.4% of the fathers were involved in the children's feeding, 39.5% helped with diapering and 75.6% went to the child's bed if they cried during the night. 38.7% of fathers read books to their children before sleeping, 39.5% watched children's programs together, 51.2% went to parks with the children, and 48.7% played games at home. 60% of the fathers had not received any information about child education and care. For those fathers who did receive information on child care, the main source was the media. Fathers with a good relationship with their wives demonstrated better parenting behaviors than the others. The fathers' contribution to child care and education was found higher in the families in which decisions about child care were shared by both parents than in the families in which the decision was made only by the mother or the father. Fathers are important to a child's social and mental development; therefore, an information and counselling service regarding child care should be offered to fathers as well.

Key words: father, child development, child care.

ÖZET: Babanın çocuk bakımına olan katkıları, çocuğun fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu araştırmada babaların, ailede çocuk bakım ve eğitimindeki rolleri hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Ankara ilinde orta gelir düzeyli bir mahallede bir birinci basamak sağlık kuruluşuna herhangi bir nedenle başvuran ve 0-10 yaş arası çocuk sahibi olan 119 anneden yüz yüze anket yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır. Tanımlayıcı tipte epidemiyolojik bir araştırmadır. Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalaması 30.7 (± 5.7) olup %55.4'ü lise veya üniversite mezunudur. Araştırmaya katılan annelerden alından bilgilere göre babaların yaş ortalaması 33.9 ± 5.9 olup, %62.2'si lise veya üniversite mezunudur. Araştırmada ulaşılan babaların çoğu belli bir eğitim düzeyi gerektiren işlerde çalışmaktadır. Bu araştırmada ulaşılan çocukların babalarının çoğu uzun mesai sürelerine sahiptirler (%48.7'si 9-10 saat ve %41.2'si 11 saat ve üstü) ve stresli ortamlarda çalışmaktadırlar (%83.2). Ancak babaların %78.2'si çalışma saatleri dışında boş vakitlerini evde geçirmektedir. Araştırmaya katılan babaların %82.4'ü annelerin ifadesine göre çocuğun beslenmesiyle ilgili iken, %39.5'i çocuğun altının değiştirilmesine

yardımcı olmuş ve %75.6'sı çocuk ağlayarak uyandığında yanına gitmiştir. Çocukların %38.7'sine babası uyumadan önce kitap okumuş; %39.5'i babasıyla beraber televizyonda çocuk programı izlemiş; %51.2'si babası ile parka gitmiş, %48.7'si evde babası ile oyun oynamıştır. Babaların %60'ı çocuk eğitimi ve bakımı konusunda herhangi bir yerden bilgi almamıştır, bilgi alanlar ise daha çok medya aracılığıyla bilgilenmiştir. Anne ile baba arasındaki ilişki çok iyi veya iyi olan ailelerde, orta derecede iyi olan ailelere oranla babanın çocuk bakımı ve eğitimi konusunda daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuğun bakımı ile ilgili konularda kararı anne ile babanın ortaklaşa aldığı ailelerde, babaların çocuk bakımı ve eğitime katkısı, bu kararın sadece anne veya sadece baba tarafından alındığı ailelere oranla önemli ölçüde yüksek bulunmuştur. Bu bulgulara göre babalar çocukların sosyal ve ruhsal gelişimlerini sağlamak açısından önemlidirler; babalara çocukları ile ilgilenmeleri gerektiği konusunda bilgilendirme ve danışmanlık verilmelidir.

Anahtar kelimeler: baba, çocuk gelişimi, çocuk bakımı.

Çocuklarımız toplumumuzun gelişmesinde ve kalkınmasında, yarınlarda büyük görevler üstlenecek olan yeni nesillerdir. Sağlıklı, başarılı, üretken ve mutlu bir geleceğin yaratılabilmesi için çocuklarının sağlıklı olarak gelişmeleri büyük önem taşımaktadır¹. Çocuk bakımında ailenin önemli bir yeri vardır. İnsan yaşamında, doğumdan önce başlayan ve hayatın sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleriyle de çocuğun gelişimini, davranışlarını biçimlendirip yönlendirir. Aile, çocuğun büyüme ve gelişmesinde en önemli ortam ve toplumsal kurumdur².

İnsan kişiliğinin yaklaşık %80'ni 0-6 yaş arasında oluşur. Bu bakımdan 0-6 yaş arasında çocuğa en yakın kişiler olan anne ve babanın vereceği çocuk bakımı çok önemlidir. Çocuk bakımında yaş gruplarına göre anne baba görev ve sorumlulukları birbirinden farklıdır. Bebeklik döneminde anne ve babalar beslenme, gaz çıkarma, göbeğin bakımı, alt bakımı, giyim, güvenliğin sağlanması, büyüme ve gelişmenin takibi, uyku takibi, yıkanma, bez ve çamaşırların yıkanması gibi fiziksel sağlık bakımı sorumluluklarını taşımaktadırlar. Fiziksel bakımın yanı sıra ruhsal ve sosyal gelişimi açısından iletişim kurma, sevgi ve şefkat gösterme, güvence altında olmasını sağlama gibi gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir. Çocuğun yaşı büyüdükçe tuvalet eğitimi, vakit geçirme, oyun oynama gibi farklı gereksinimleri ortaya çıkmakta ve bulunduğu yaş grubuna göre ailesinden beklentileri olacaktır. Çocuğun büyümesi ile

birlikte sevgi ve şefkat görme, güvence altında olmanın yanı sıra bir aile bireyi olarak kabul edilme, kişiliğine saygı duyulma, başarılarını övgüyle karşılama, kendisini anlamaya çalışma, bağımsızlık kazandırma, kendisine karşı dürüst bir otorite olma şeklinde bir yaklaşıma da gereksinimi olacaktır^{3,4}.

Ailede sosyal, kültürel ve ekonomik şartların değişimi ile birlikte aile içi rollerde paylaşımda farklılaşmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kadının eğitim ve ekonomi alanında değişen rolü, erkeğin ev içinde ve çocuk bakımında daha aktif olması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Eski dönemlerde annenin kariyerini tamamen durdurup çocuğuna bakması söz konusu iken bugün iş yaşamına bir süre arın veren ve tekrar çalışmaya başlayan anneler oldu kadar iş yaşamına çocuğunu büyütürken devam eden bir anne grubu da vardır⁴.

Gelişmiş ülkelerde daha fazla olmakla beraber gelişmekte olan ülkelerde de değişen koşullar ile beraber çocuk bakmak ve yetiştirmek sadece annenin değil, artık ailenin sorumluluğu olarak görülmektedir. Gebelik döneminden itibaren çocuğun gelişimi ile ilgili tüm aşamalara babalar da katılmaktadırlar; bu katılım bazı kesimlerde bilgilendirme şeklinde sürerken bazı kesimlerde beraber gebelik egzersizlerine katılma ve doğuma beraber girme şeklinde olabilmektedir. Baba, sadece anneyi rahatlatan kişi değil, bebeğin doğum öncesinden itibaren gelişimini izleyen ve katkı sağlayan bir kişi olmalıdır. Bebeklerin bakımına katkısı yoğun olan babaların bebekleri ile daha iyi iletişim kurabildikleri ve gereksinimlerini

karşılatabildikleri görülmektedir. Anne ve babasına eşit düzeyde güvenen, karşılıklı duygu ve düşüncelerini paylaşabilen, birbirleriyle ilgili bilgileri olan aile bireylerinin ilişkilerinin daha güçlü olduğu gözlenmektedir⁵.

Bu araştırma ile, Ankara'nın kentsel kesiminde 0-10 yaş çocuğu olan babaların, çocuk bakımı ve sağlığı üzerindeki rolünü değerlendirmek amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot

Araştırma, Ankara'da birinci basamak sağlık kuruluşuna 2-5 Şubat 2010 tarihleri arasında, mesai saatleri içerisinde herhangi bir sebeple başvuran 0-10 yaş çocuk sahibi annelere yapılan anketle babaların çocukların bakımı ve eğitimindeki rolünü saptamayı amaçlayan tanımlayıcı tipte bir çalışmadır. Araştırmanın verileri 119 anneden yüz yüze anket toplanarak elde edilmiştir. Araştırma formu annenin ve babanın kişisel bilgileri, çocuk ve ailesine ait bilgiler ve babanın çocukla ilişkisine ait bilgiler olmak üzere dört bölüm ve toplam 40 sorudan oluşmaktadır.

Çocukların bebeklik döneminde fiziksel bakım ile ilgili etkinliklere ne kadar katıldıkları sorulurken, sosyal ve ruhsal gelişimi açısından babaların çocukları ile iletişim kurmalarını sağlayan etkinliklere katılmaları sorulmuştur.

Babaların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimine katkı sağlayacak olan etkinliklere katılımına ilişkin sorulara katkısını değerlendiren sorulara puanlama yapılmıştır. Bu şekilde olan 15 sorunun her birine olan "evet" yanıtına "bir" puan verilerek, toplam puan 35 olarak belirlenmiştir. Bu puan dağılımının frekans dağılımı incelenmiştir; ortanca ve ortalama

değerin 14 olması üzerine 14 ve altı ve 15 ve üzeri olmak üzere iki grup yapılarak değerlendirme yapılmıştır.

Verilerin analizinde SPSS 15.0 istatistiksel paket programı kullanılmıştır. Verilerin değerlendirmesi sırasında frekans dağılımları ve ikili ilişkiyi incelemek için ki-kare testleri kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırma sırasında sağlık kuruluşuna başvuran 119 anne ile görüşme yapılmıştır. Katılımcıların 0-10 yaş grubu çocuğu bulunmaktadır. Annelerin 0-10 yaş arasında birden fazla sayıda çocuğu varsa en küçük çocuklarına yönelik sorular sorulmuştur. Görüşme yapılan en küçük anne 21 yaşında, en büyük anne ise 50 yaşındadır.

Araştırmaya katılan annelerin çocuklarının %59.6'sı erkek, %40.3'ü kızdır. Çocukların %53.7'si 1-4 yaş grubundadır. Çocukların %6.7'si bir yaşın altındadır. Araştırmaya katılan ailelerin %86.4'ü çekirdek, %13.4'ü geniş ailedir. Geniş ailelerin %53.3'ünde büyükanne, %36.7'sinde büyükbaba bulunmaktadır.

Sağlık Ocağı'nda görüşülen 0-10 yaş çocuğu olan annelerin yaş ortalaması 30.7 ± 5.7 'i olup babaların 33.9 ± 5.9 'dur. Araştırmaya katılan annelerin %45.4'ü ve babaların %62.2'si lise ve üzeri öğrenim düzeyine sahiptir. Annelerin %22.7'si gelir getiren bir işte çalışmakta iken babaların %91.6'sı çalışmaktadır (Tablo I). Babalar en çok büro işinde (%26.1) ve hizmet sektöründe (%18.5) çalışmaktadır. Kalifiye işçilik (%21), esnafılık (%12), İşçilik (%9), öğretmenlik (%7), yöneticilik (%4), ve zanaatkârlık (%3) diğer babaların yaptıkları mesleklerdir.

Tablo I. Görüşülen, 0-10 yaş çocuğu olan anne ve babaların bazı sosyo-demografik özellikleri.

Özellikler	Anne	Baba
<i>Öğrenim durumu</i>		
Okur yazar değil	0.8	-
İlkokul mezunu	13.4	10.1
Ortaokul mezunu	30.3	27.7
Lise mezunu	40.3	42.0
Üniversite mezunu	15.1	20.2
<i>Gelir getirme durumu</i>		
Evet	22.7	91.6
Hayır	77.3	8.4
Toplam	119	119

Anneler, babaların %19.3'ünün dokuz saat, %29.3'ünün 10 saat, %20.2'sinin 12 saat çalıştığını, %14.3'ünün ise 13 saat ve üzerinde çalıştığını belirtmiştir. Babaların %30'unun işi gece 21:00 veya sonrasında bitmektedir. Beş baba vardiyalı çalışmakta, bir baba da tır şoförü olarak çalışmakta ve haftanın beş günü evde bulunmamaktadır. İş ortamı stresli baba oranı %16.8'dir. Babaların %59.7'sinin iş ortamı biraz stresli, %18.5'i çok streslidir. Babaların %78.2'si boş vaktini evde geçirmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin %84.6'sı çocuklarını planlı bir gebelik sonucu doğduğunu belirtmiştir. Babaların %96.6'sı doğum sırasında hastanede bulunmuştur. Bu ailelerin %79.0'ının çocuğun doğumunun aile için ekonomik bir sıkıntı yaratmadığı belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan babaların %82.4'ü annelerin ifadesine göre çocuğun beslenmesiyle ilgili iken, %39.5'i çocuğun altının değiştirilmesine yardımcı olmuş ve %75.6'sı çocuk ağlayarak uyandığında yanına gitmiştir (Tablo II).

Babaların %72.3'ü anneler rahatsızlığında çocukların bakım görevini üstlenirken %21.0'i bazen üstlenmiştir. Babaların %6.7'si ise görev üstlenmemiştir.

Baba ile çocuğun birlikte vakit geçirme yolları olarak birkaç etkinlik sorulmuştur. Çocukların %38.7'sine babası uyumadan önce kitap

okumuş; %39.5'i babasıyla beraber televizyonda çocuk programı izlemiş; %51.2'si babası ile parka gitmiş, %48.7'si evde babası ile oyun oynamıştır.

Babaların %70'i çocukları hata yaptığında sözlü uyararak ve nasihat ederek tepki vermiştir. Babaların %20'si sözlü uyarma, bağırma ve küfür etme şeklinde tepki vermiştir. Çocukları bir yaşın altında olduğu için beş babanın tepkisi sorgulanmamıştır, yanıtlamayan grupta yer almaktadır (Tablo III).

Babanın yaşı ile çocuğun bakımı ile ilgili aldığı puanı arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık bulunamamıştır ($p=0.9$). Ortaokul mezunu ve altı öğrenimi olan babalarla lise mezunu ve üstü eğitim durumu olan babaların çocuk eğitimi ve bakımıyla ilgili aldıkları puanlar karşılaştırıldığında aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı olarak bulunmuştur ($p=0.02$). Babaların çalışma sürelerine göre 8 ve altı, 9-10, 11 ve üstü saat şeklinde üç gruba ayrılıp çocuk eğitim ve bakımıyla ilgili aldıkları puanlar karşılaştırıldığında aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.5$) (Tablo IV).

Araştırmaya katılan babaların %36.1'i çocuk eğitimi ve bakımıyla ilgili bilgi almıştır. Babaların %17.6'sı TV, radyo ve gazeteden bilgi alırken, %15.1'i kitaplardan bilgi almıştır. Baba çocuk eğitimi ve bakımı konusunda herhangi

Tablo II. Görüşülen 0-10 yaş arası çocuğu olan annelerden alınan bilgilere göre babaların çocuklarının bazı temel gereksinimleriyle ilgilenme düzeyi.

	Sayı	Yüzde
<i>Beslenmesiyle ilgilenme</i>		
Evet, çok	42	35.3
Evet,	56	47.1
Hayır, hiç	21	17.6
<i>Altının değiştirilmesine yardım etme</i>		
Hayır	72	60.5
Arada sırada	46	38.7
Çoğu kez	1	0.8
Her zaman	-	-
<i>Ağlayarak uyandığında yanına gitme</i>		
Evet, her seferinde	28	23.5
Evet, arada sırada	62	52.1
Hayır, hiç	29	24.4
Toplam	119	100.0

Tablo III. Görüşülen, 0-10 yaş arası çocuğu olan annelerden alınan bilgilere göre babaların çocuklarıyla yaptığı bazı etkinlikler.

Etkinlikler	Sayı	Yüzde
<i>Uyumadan önce masal kitabı okuma (n=112)*</i>		
Evet, bazen babası bazen annesi	41	34.5
Evet, hep annesi	22	18.5
Evet, hep babası	5	4.2
Hayır, hiç	44	37.0
<i>Çocuğun TV'de çocuk programı izlediği kişi (n=119)**</i>		
Baba	47	39.5
Anne	43	36.1
Kardeş	38	31.9
Yalnız	36	30.3
Program seyretmez	8	6.7
Büyükanne	1	0.8
<i>Çocuğun parka gittiği kişi (n=119)**</i>		
Anne	80	67.2
Baba	61	51.2
Kardeş	19	15.9
Babaanne, Dede	8	6.7
Gitmeyenler	10	8.4
<i>Çocuğun evde oynadığı kişi (n=119)**</i>		
Baba	58	48.7
Anne	53	44.5
Kardeş	40	33.6
Arkadaş	19	16.0
Yalnız	13	10.9
Ailenin diğer fertleri	7	5.9
<i>Baba ile oyun oynama sıklığı (n=58)*</i>		
Her gün	26	21.8
Çok seyrek	14	11.8
Haftada birkaç gün	13	10.9
Haftada bir gün	5	4.2
<i>Babanın çocuğun hatasına tepkisi (n=119)*</i>		
Sözlü uyarı, nasihat şeklinde	83	69.7
Sözlü uyarı, bağırma ve küfür etme şeklinde	24	20.2
İlgisiz kalma	6	5.0
Şiddet uygulama	1	0.8
Yanıtlamayan	5	4.2

*Soruda tek bir doğru yanıt vardır. Bu nedenle parantez içindeki "n" sayısı toplam sayı olup, toplam sayı üzerinden yüzde dağılımıdır.

**Soruda birden fazla yanıt vardır. Bu nedenle parantez içindeki "n" sayısı kullanılarak her satır için yüzde alınmıştır.

bir yerden bilgi almadığında çocuk eğitim ve bakımıyla ilgili aldığı puanlar düşmektedir ($p=0.001$). Babanın çocuk eğitimi ve bakımı konusunda kitaptan bilgi edinmesiyle çocuk eğitim ve bakımıyla ilgili aldığı puanlar yükselmektedir ($p=0.001$). Babanın çocuk eğitimi ve bakımı konusunda TV, radyo ve gazeteden bilgi edinmesiyle çocuk eğitim ve bakımıyla ilgili aldığı puanlar yükselmektedir ($p=0.01$) (Tablo V).

Annenin ifadesine göre anne ve baba arasındaki ilişki "çok iyi" olarak tanımlandığında babanın çocuk eğitim ve bakımıyla ilgili aldığı puanlar yükselmektedir. Anne ve baba arasındaki ilişki "orta" olarak tanımlandığında ise babanın

puanları düşmektedir. Anne ve baba arasındaki ilişki ile babaların aldığı puanlar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Anne ve baba arasındaki ilişkiyi "kötü" olarak tanımlayan anne yoktur. Anne-baba arasındaki iletişim arttıkça babanın puanı da artmaktadır (Tablo VI).

Anne ve babaların %51.3'ü beraber almıştır. Annelerin %45.4'ü tek başına karar verirken %3.4'ünde sadece babalar karar vermiştir. Anne ve baba çocuğun bakımına beraber karar verdiğinde babanın çocuk eğitim ve bakımıyla ilgili aldığı puanlar yükselmektedir. Anne ya da baba çocuğun bakımına tek başına karar verdiğinde babanın çocuk eğitim ve bakımıyla

Tablo IV. Görüşülen 0-10 yaş arası çocuğu olan annelerden öğrenilen babaların bazı sosyo-demografik özelliklerine göre çocuklarının bakım puan dağılımı.

	Ortalama±SD	Ortanca	En az – en yüksek	p
<i>Yaş grubu</i>				
34 ve altı	13.9±6.6	14.5	2-26	0.9
35 ve üstü	14.1±5.4	13.0	3-28	
<i>Öğrenim durumu</i>				
Ortaokul ve altı	12.5±6.5	12.0	2-28	0.02
Lise ve üstü	14.9±5.5	15.0	2-28	
<i>Çalışma süresi</i>				
8 saat ve altı	14.7±7.9	15.5	2-26	0.5
9-10 saat	14.4±5.9	15.0	2-28	
11 saat ve üstü	13.4±5.7	12.0	3-28	

ilgili aldığı puanlar düşmektedir. Çocuğun bakım kararıyla babanın aldığı puan arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

Babanın çocuğun bakımıyla genel olarak ilgili olup olmadığı sorusuna annelerin %54.6'sı babanın çok ilgili olduğu, %38.7'si babanın biraz ilgili olduğu, %6.7'si ise hiç ilgili olmadığı şeklinde cevap vermiştir. Annelerin %51.2'si babaların çocuk bakımında daha fazla ilgilenmesi istekleri konuya herhangi bir istekleri olmadığı yönünde cevap vermiş, %14.3'ü ise daha fazla çocuklarıyla vakit geçirmesini istediklerini söylemiştir.

Tartışma

Bu araştırma, Ankara ilinde sağlık ocağına herhangi bir nedenle başvuran ve 0-10 yaş arası çocuk sahibi olan 119 annenin görüşlerine göre babaların, çocuk bakım ve eğitimindeki rollerini saptamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın yapıldığı bölge Ankara'nın orta sosyo-ekonomik düzeyinde olan bir mahallesidir.

Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalamaları

30.7, annelerin %55.4'ü lise ve üstü öğrenim düzeyine sahip olması araştırma bölgesindeki annelerin öğrenim düzeylerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ülkemizde lise ve üstü öğrenime sahip olan kadınlar nüfusumuzun %20.7'sini oluşturmaktadır⁶. Görüşülen annelerin öğrenim durumu genel olarak ülke ortalamasından yüksektir. Annelerin öğrenim durumlarının yüksek olması çevre ile iletişimlerinin artmasına, bir şekilde hem çocuk bakımı hem de babanın ilgisi konusunda daha objektif bir görüş beyan edebileceklerini düşündürmektedir.

Annelerin %77.3'ü ev hanımı olup, eve maddi gelir getirmemektedir. Türkiye'de çalışan kadınların işgücüne katkısı, OECD ülkeleri arasında kadınlar için işgücüne katılmada en düşük oran olarak, ülke genelinde %30, şehirlerde ise %15 düzeyindedir. Oysa kadının hem kendisi hem ailesi ve hem de toplumsal kalkınma açılarından işgücüne katkısı göz ardı edilmemesi gereken önemli bir konudur⁷. Bu çalışmada ulaşılan ailelerde; ülke geneline göre ev gelirine katkısı daha fazla olmakla

Tablo V. Görüşülen, 0-10 yaş arası çocuğu olan annelerden alınan bilgilere göre babaların çocuk bakımı ve eğitimi konusunda bakım puanı.

Babanın çocuk eğitimi ve bakımı konusunda bilgi düzeyi	14 puan ve altı		Baba puan		Toplam		P
	Sayı	Yüzde	15 puan ve üstü	Yüzde	Sayı	Yüzde*	
<i>Kitap</i>							
Evet	3	16.7	15	83.3	18	15.1	0.001
Hayır	61	60.4	40	39.6	101	84.9	
<i>TV, radyo ve gazete</i>							
Evet	6	28.6	15	71.4	21	17.6	0.01
Hayır	58	59.2	40	40.8	98	82.4	
<i>Bilgi aldı</i>							
Evet	13	27.7	34	72.3	47	39.5	0.001
Hayır	51	70.8	21	29.2	72	60.5	
Toplam	64	53.8	55	46.2	119	100.0	

*Sütun yüzdesi

Tablo VI. Görüşülen, 0-10 yaş arası çocuğu olan annelerden öğrenilen anne baba ilişkisine göre babaların bakım puanlarının dağılımı.

	Baba puan				Toplam		P
	14 puan ve altı Sayı	Yüzde	15 puan ve üstü Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
<i>Anne baba arası ilişki</i>							
Çok iyi	11	31.4	24	68.6	35	29.5	0.000
İyi	31	51.7	29	48.3	60	50.5	
Orta	22	91.7	2	8.3	24	20.0	
Toplam							
<i>Babanın çocuk bakım puanı</i>							
Anne veya baba	42	72.4	16	27.6	58	48.7	0.000
Anne ile baba beraber	22	36.1	39	63.9	61	51.3	
Toplam	64	53.8	55	46.2	119	100.0	

beraber evin ekonomik yükünün önemli oranda babaların sorumluluğunda olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan annelerden alınan bilgilere göre babaların %94.1'i 24-44 yaş grubundadır; yani babalar genç ve orta yaş erişkin dönemdedirler. Hakkında bilgi alınan babaların %62.2'si lise ve üstü öğrenime sahiptirler. Ülkemizde lise ve üstü öğrenime sahip olan erkekler nüfusun %26'sını oluşturuyor olması araştırma bölgesindeki babaların da anneler gibi eğitim düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir⁶. Araştırmada ulaşılan babaların çoğu belli bir eğitim düzeyi gerektiren işlerde çalışmaktadır. Bu araştırmada ulaşılan çocukların babalarının çoğu uzun mesai sürelerine sahiptirler (%48.7'si 9-10 saat ve %41.2'si 11 saat ve üstü) ve stresli ortamlarda çalışmaktadırlar (%83.2); bu da eve geldiklerinde aşırı yorgun oldukları görüşünü destekleyebilir. Ancak babaların %78.2'si çalışma saatleri dışında boş vakitlerini evde geçirmektedir. Yoğun iş temposuna ve stresli çalışma ortamlarına rağmen babaların evlerine fazla zaman ayırması babaların evlerini önemsemesi şeklinde yorumlanabileceği gibi; her ne kadar araştırmada bu konuda buldu olmasa da sosyal ve kültürel etkinliklere çok zaman ayırmadıkları düşüncesini de doğrulamaktadır.

Gebeliğin her aşamasını izlemek, anneye bebeği hazırlık aşamasında psikolojik destek vermek, bebeğin gelişimini izlemek, doktor kontrollerinde bulunmak bu role hazırlığın önemli adımlarıdır. Doğumdan itibaren bebeğin ihtiyaçlarının karşılanmasında anneye yardımcı olmak da yine bebeğin fiziksel ve psikolojik

gelişiminde önemli katkı sağlamalıdır. Özellikle babaların bebekleriyle beden temaslarının olması ve göz teması kurmalarının önemi büyüktür⁸. Çalışmamızda çocuğun doğumu sırasında, babaların %96.6'sı anneye beraber hastaneye gelmiştir. Bu nedenle babaların doğacak çocuğu ve annenin sağlığını önemseydiği görüşündeyiz. Babaların anneye eşlik etmesinde ailelerin eğitim düzeyinin yüksek olması, kent yaşantısına bağlı kolay ulaşım imkânları ve planlı gebelik gibi unsurlar etkili olmuş olabilir.

Babaların %82.4'ü çocuğun beslenmesiyle ilgilenmektedir. Büyüme gelişmede önemli bir rolü olan bebek beslenmesiyle babaların ilgilenmesi bu konudaki farkındalıklarını göstermektedir. Babaların %60.5'i çocuğun altının değiştirilmesine hiçbir zaman yardım etmemiştir. Ancak babaların bez bakımına yardım etmeme nedeni çocuğa olan sevgi azlığından değil; babaların bağlı buldukları kültür ve ataerkil aile yapısının kent yaşantısında da devamlılık göstermesinden dolayı çocuğun alt bakımı görevinin anneye ait bir iş olduğu düşüncesinin babalar arasında yaygın olmasına sebebiyet vermiş olması olabilir.

Anneler babaların %75.6'sı çocuğu ağlayarak uyandığında çocuğun yanına gitmekte olduğunu belirtmişlerdir. Babaların yoğun iş temposuna sahip olduklarını bilmekteyiz. Buna rağmen geceleri uykularını bölüp çocukla ilgilenmeleri, babaların çocuğun durumuyla yakından ilgili olduklarının göstermektedir. Bunun yanı sıra babaların bir kısmı da alt bakımında olduğu gibi bu işin anneye ait bir iş olduğu görüşünde de olabilirler. Oysaki İsviçre'de yapılan bir çalışmaya göre babaların çocukların ihtiyaçlarını

karşılması aralarında oluşacak olan ilişkiyi güçlendirmekte olduğu bulunmuştur⁹.

Çocukların %38.7'si uyumadan evvel babası ile beraber olabilmekte ve babası ona masal kitabı okumaktadır. Baba ile beraber televizyonda çocuk programı izleme oranı %39.5 olup, izleme sıklığı açısından bakacak olursak babaların %4.2'si her gün çocuğuyla beraber televizyonda çocuk programı izlemektedir. Babaların az bir kısmının çocuğuyla beraber çocuk programları izleme sebebi çocuk kuşağı saatlerinin sınırlı ve babanın mesai saatleriyle çakışmasından kaynaklanabilir. Babaların %51.2'si çocuklarıyla parka gitmektedir ve %48.7'si evde çocuğuyla oyun oynamaktadır. Babaların çocuklarıyla yaptığı bu aktivitelerde yetersiz zaman ayırdıkları görüşündeyiz. Ancak bu durumda babaların bu aktiviteleri çocuk gelişimi açısından yeterince önemli bulmaması görüşünün yanı sıra uzun mesai saatleri, bu aktiviteleri çocuğun beraber yapabileceği anne, kardeş gibi aile fertlerinin bulunması da etkili olmuş olabilir. Yine Premberg ve arkadaşlarının⁹ yaptığı çalışmada babaların çocuklarıyla daha uzun zaman paylaşmasının oluşacak baba çocuk ilişkisini güçlendirdiği görülmüştür.

Annelerin verdiği bilgiye göre babanın genel anlamda çocuk bakımıyla ilgili olduğu ailelerde, babanın çocuğun beslenmesi, alt temizliği, beraber vakit geçirme gibi çocuğun fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarıyla daha çok ilgilendiği ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda bu konuda bulgu olmamakla beraber, annelerin babalar hakkındaki çocuk eğitimi ve bakımı konusundaki genel izleniminin, annelerin öznel düşüncelerinden çok, babanın çocuğun bakımı ve eğitime katılma oranına göre değişen nesnel düşüncelere dayandığı söylemenin yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

Babaların %69.7'si çocuğun hatasına sözlü uyarı, nasihat şeklinde; %20.2'si sözlü uyarı, bağırma ve küfür etme şeklinde tepki vermektedir. Genel anlamda babalar çocuklarının hatalarını konuşarak, karşılıklı diyalog kurarak anlaması taraftarıdır. Ancak bu çalışmada da annelerin ifadesine göre, her beş çocuktan biri sözel şiddete maruz kalmaktadır. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitim Bölümü tarafından 1981 yılından beri devam ettirilen ve şimdiye kadar 50 binden fazla çocuk üzerinde yapılan bir araştırma, aile içinde çocuklara yönelik şiddetin boyutunu

göstermektedir. Buna göre, cinsiyet farkı olmaksızın çocuklarımızın yaklaşık olarak %46'sı fiziksel şiddete maruz kalmaktadır^{10,12}. Bu sorunun irdelenmesi sırasında annenin şiddet algısı önem taşımaktadır. Fiziksel şiddet sadece %0.8 olması fiziksel şiddetin söylenmediğini de düşündürmektedir.

Babaların çocuk eğitimi ve bakımı konusunda kitap, televizyon, radyo ve gazete gibi kaynaklardan bilgi aldığı ailelerde, babaların çocuk eğitimi ve bakımı konusunda hiçbir yerden bilgi almadığı ailelere oranla, çocuk eğitimi ve bakımına babaların katkısı daha fazla olarak bulunmuştur. Bu durumda; babaların çocuklarına ilgilerinin bir uzantısı olarak bu türden bilgi kaynaklarına yöneldiği düşünülebileceği gibi, babaların bu bilgi kaynaklarından aldıkları bilgiler neticesinde çocuklarının bakım ve eğitimine daha doğru ve daha fazla olarak katıldıkları da düşünülebilir.

Anne ile baba arasındaki ilişki durumunun çok iyi veya iyi olan ailelerde, orta derecede iyi olan ailelere oranla babanın çocuk bakımı ve eğitimi konusunda daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Anne ile baba arasındaki iletişimin kalitesinin yüksek olmasının, babanın çocuk eğitimi ve bakımında daha aktif rol almasını sağlayabileceği gibi, baba ile ilişkisi daha iyi olan annelerin, babanın çocuğun eğitimi ve bakımına katkısını yorumlarken baba lehine taraflı davranmış olabileceği de bu duruma sebebiyet vermiş olabilir. Heidemarie ve arkadaşlarının¹¹ Pasifiğin kuzeybatı bölgesinde gençler üzerinde yaptıkları bir çalışmada anne baba arası ilişkilerin romantik olarak nitelendirildiği ailelerde babanın çocuğa karşı tutumunun daha yumuşak olduğu bulunmuştur.

Çocuğun bakımıyla ilgili genel konularda kararı %51.3 oranında anne ile baba beraber, %45.4 oranında ise anne tek başına almaktadır. Babalar tek başına karar almaktan çok anneye kararlarında destek vermek veya öneride bulunmaktan yanadır. Bu konuda bulguya sahip olmamakla beraber, kararın verilmesinde esas belirleyicinin anne olduğu çıkarılabiliriz. Ancak, çocuğun bakımı ile ilgili konularda kararı anne ile babanın ortaklaşa aldığı ailelerde, babaların çocuk bakımı ve eğitime katkısı, bu kararın sadece anne veya sadece baba tarafından alındığı ailelere oranla önemli ölçüde yüksek bulunmuştur. Bu da bize göstermektedir ki,

aile içinde iletişim ne kadar çok artarsa, eşler birbirlerine ne kadar uyum içinde hareket ederse çocuk da aynı ölçüde bakımı ve eğitimi açısından olumlu etkilenmektedir.

Annelere göre babalar genel anlamda çocuklarıyla ilgilidir ancak bu sonucun çıkmasında, annenin çocuk bakımından ne anladığı, hangi kriterlere göre babayı ilgili bulduğu ayrıca sorgulanmalıdır. Ancak bu yönde bir verimiz olmamasına rağmen araştırma sırasında edindiğimiz fikirler doğrultusunda bir çok annenin, baba yeterince ilgi göstermese bile babanın elinde bir şey olmadığını, yapabileceklerini fazlasıyla yaptığını düşünmesi de anneler göre babaların ilgili oldukları görüşünde olmalarında etkili olmuş olabilir.

Bu araştırmanın sonucunda babaların yaşları gençleştikçe, öğrenim düzeyleri yükseldikçe ve çalışma süreleri kısaldıkça çocuk bakımına olan katkılarının artmakta olduğu bulunmuştur. Babalık da annelik gibi doğal bir süreçtir ve bu süreçte annelerin olduğu kadar babaların da üstlenmesi gereken sorumluluklar vardır. Ayrıca babaların sosyal statülerinin “babalık rollerini” farklı yaptıkları bu küçük çalışmada dahi bulunmuştur. Anne ve babanın iyi ilişkiler içinde bulunup, çocuğa yeterli zamanı ayırmaları, özen göstermeleri gerekmektedir. Babaları çocuk bakımı ve gelişimi içinde olmalarını sağlamak amacıyla özellikle sağlam çocuk muayenelerinde anneler ile beraber olmalarını sağlayacak şekilde uygulamaların özendirilmesine gereksinim vardır. Ayrıca babalara yönelik görsel ve yazılı bilgilendirme materyali üretilmesi ve babalara ulaşımın sağlanarak çocuğun bakım ve gelişimine olumlu katkı sağlanacağı görüşündeyiz.

KAYNAKLAR

1. Barnes J, Sutcliffe AG, Kristoffersen I, et al. European Study. The influence of assisted reproduction on family functioning and children's socio-emotional development: results from a European study. *Hum Reprod* 2004; 19: 1480-1487.
2. Riley AW, Coiro MJ, Broitman M, et al. Mental health of children of low-income depressed mothers: influences of parenting, family environment, and raters. *Psychiatr Serv* 2009; 60: 329-336.
3. McElwain NL, Halberstandt AG, Volling BL. Mother- and father-reported reactions to children's negative emotions: relations to young children's emotional understanding and friendship quality. *Child Dev* 2007; 78: 1407-1425.
4. Eisenberg N, Hofer C, Spinrad T, et al. Understanding mother-adolescent conflict discussions: concurrent and across-time prediction from youths' dispositions and parenting. *Monogr Soc Res Child Dev* 2008; 73: (EJ822774).
5. Pridham KA, Lutz KF, Anderson LS, Riesch SK, Becker PT. Furthering the understanding of parent-child relationships: a nursing scholarship review series. Part 3: interaction and the parent-child relationship-assessment and intervention studies. *J Spec Pediatr Nurs* 2010; 15: 33-61.
6. TÜİK 2009 yılı istatistikleri <http://www.tuik.gov.tr/yillik/yillik.pdf> Erişim tarihi: 27.05.2010 s.: 1-5, 55-57.
7. Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı: Eğilimler, Belirleyici Faktörler ve Politika Çerçevesi Rapor No 48508-TR T.C Devlet Planlama Teşkilatı, World Bank 23 Kasım 2009.
8. Oveis C, Gruber J, Keltner D, Stamper JL, Boyce WT. Smile intensity and warm touch as thin slices of child and family Affective Style. *PMC* 2010 August 1. PMID: PMC2886851.
9. Premberg A, Hellstrom A, Berg M. A view from inside the family – becoming a father, experiences of the first year as father. *Nordig College of Caring Science* 2008.
10. Çocuk ve Şiddet <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=4385&page=2> Erişim tarihi: 12.10.2010.
11. Laurent HK, Kim HK, Capaldi DM. Prospective effects of interparental conflict on child attachment security and the moderating role of parents' romantic attachment. *J Fam Psychol* 2008; 22: 377-388.
12. okulweb.meb.gov.tr/34/38/969308/ Kadın ve cocuga_yonelik_siddet.doc. Erişim tarihi: 27.05.2010.